

Fatır ve Fitrat Kavramı

Bu temel ve kilit kavramı beş başlık altında anlatmaya çalışacağız. Geniş bir alanda bunun anlamını, numunelerini ve gerçekliğini göstereceğiz; şöyle ki:

1) Sözcük Olarak Fitrat

İslam dünyasında ve Orta Doğuda dinî kültürlerde bu kavramı çok net olarak izleyebiliyoruz.. Arapçada halk etmek, şekli ve yapısı belirgin olmayan bir şeye şekil ve biçim vermek demektir. Ahlak kelimesi bu kökten gelir. İnsanoğlunun henüz şekil almamış plastik gibi olan psikolojisi, krater gibi donuk ve sabit bir karakter alınca ona ahlak denilir.¹

Arapçada yapmak fiili, eğer sosyal ve soyut bir durum ise, onun için *halk etme* kavramı değil de, kılmak ve etmek manasına gelen *ca'l* kelimesi kullanılır. *Allah âdemi (insanoğlunu) yeryüzünde halife kıldı.* (2/30) mealindeki ayette anlatıldığı gibi.. Bakın, burada Allah yeryüzünde bir halife yarattı, denilmemiştir.. Bu evrensel ve zamanlar üstü olan hadise ***kılmak*** kelimesi ile anlatılmıştır. Halk etme kelimesini, Türkçede tam olarak *yaratma* kelimesi karşılar. Çünkü yaratma, özünde sonsuz olan varlığa bir şekil vermek, onu o sonsuz yapıdan yarıp koparmak ve yararlı hale getirmek demektir.

Kur'anda sıkça geçen ve Arapçanın temel bir kavramı olan ***fitrat*** kelimesi ise, biyolojik yapı ve açılıma müsait, üreyen, gelişen yapılar için kullanılır. Kelimenin kök manasını, toprağı kazıp kuyuyu açmak, mideyi kahvaltı ile açmak (*fitur,*) orucu açmak (*iftar*) gibi sözcüklerde görüyoruz.

Ramazan bayramı manasına gelen *İydül- fitr* ve Yahudilerin *Fısıh* (özgürlük ve çıkış) bayramı ismi olarak önemli bir terim manasını dahi görüyoruz. Yahudiler bu bayramda mayasız ekme kullanırlar. Bu ekmeğe *fetiyr* denilir. Mantar, canlı ve hızlı bir şekilde büyüyüp açıldığı için ona *fitur* denilmiştir. Siğiller hem canlı, hem mantara benzediği için onlara da *tefatir* denilmiştir. Demek kelimenin etimolojik manası açmak ve açılmaktır. Arapça ve İbranice Sami dil grubunun iki geniş kolu olduklarından genelde aynı kelimeler ve kökler her iki dilde ortaklırlar. Demek bazı modern ilahiyatçıların ve Sevan Nişanyan'ın iddia ettiği gibi Arapça temel kavramlar İbraniceden alınmadır, şeklinde iddia etmek dillerin yapısını ve diller tarihini bilmemek demektir.

Rahman olan (her şeyi diyalektik süreç ile geliştiren) Allah'ın yaratmasında bir fitur (açık, eksik ve çatlak) göremezsin. (67/3) *Gök patlayıp yarıldığında.* (82/1) mealindeki ayetlerde bu kelimenin kullanılması açılma manasındaki münasebetten dolayıdır. Gerek bitkisel gerek hayvanî ve gerek sosyal, canlı yapılar açılmaya ve gelişmeye müsait olduğundan olumlu

¹ Avam kesime halk denmesi, onların yapısının sabit ve donuk olduğundan ve gelişmeye müsait olmadığından dolayıdır.

manada bir kavram olarak *fitrat*, dinî literatürde çokça kullanılmıştır; mesela:

Sen özünü, ruhunu (veçhini) dengeli bir şekilde dine (düzene, maneviyata) ver. Bu din, Allah'ın; insanları onun üzere programladığı fitratıdır; (canlı ve gelişmeye uygun, insan yaratılışına denk yaratmasıdır.) Bil ki; Allah'ın yarattığında değişiklik (tebdil: diğer bir tabir ile başka bir şeyin onun yerini doldurması) yoktur. En değerli ve en doğal düzen, Allah'ın bu yaratmasıdır. (Çünkü bunda, ebediliğin garantisi olan sonsuzluk ve soyut değerler vardır;) fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar. (Kur'an, 30/30)

Çünkü insanların çoğu, sonsuzluğu ve soyut manevi değerleri anlayacak seviyede değiller. Bundan anlaşılıyor ki; ex nihilo = mutlak yokluktan yaratmak yoktur. Çünkü gördüğümüz ve bildiğimiz bütün varlık çeşitleri bir çeşit sonsuz olan *enerjiden* ve enerjiye suret veren *yazılımdan (bilgi ve bilinçten)* ve onu canlılık ile geliştiren *tekâmül* eğiliminden ibarettir. Bu izah tarzı, dinî literatüre tam uygundur. Çünkü din bu kavramlara *kudret, ilim ve irade* diyor. Lem'alar kitabında, Allah'ın kudretinin bir yansıması olan enerji (kuvvet) eşyanın form ve sureti olan ilmî kalıba sürülür, madde olarak ortaya çıkar, deniliyor.

Evet, bu üçlü sistem ile bütün varlık boyutları tam olarak anlaşılabilir. Bazı dindarların *Allah yoktan var ediyor*, demesi; ilmî ve soyut olan a'yan-ı sabiteden ve başta şekilsiz olduğu için bir çeşit soyut olan kudretinden var ediyor demektir. Madde ve mevcut formlar ezeli ve ebedi değildir, demek istiyorlar. Yoksa dinî literatürde yokluk kavramı olmadığı gibi, dinî metinlerde de böyle bir ayet ve söz mevcut değildir. Kelam âlimleri Allah'ın öz varlığı ile onun yarattığı âlemi birbirinden tamamen ayrı gördüklerinden fen ve formel ilimler tarafından hiç anlaşılmayan ve çoğu zaman yanlış anlaşılan böyle bir söylemi geliştirmişlerdir.

Fakat İbn Arabî ve Celaleddin-i Rumi gibi arif insanlar varlıklar Allah'ın isimleridir demişler. Nitekim ilk dönem kelamcılarında *Allah'ın kendisi ile isimleri birdir*² şeklinde bir söylem vardı. Fakat daha sonra Allah'ın isimlerinden maksat Arapça sözcükler diye anlaşılınca bu ontolojik mana kayboldu. Onun için İbn Arabî Gazalinin aksine, felsefeciler yetersiz, kelamcılar tutarsızdır demiş.³ Evet, tarihte birçok yersizlikler ve tutarsızlıklar var olmuştur; Allah, Rahman, Rahim sözcükleri nasıl Allah'ın kendisi olabilir diye bir sürü anlamsız tartışmalar yaşanmıştır.

2) Mahiyet Olarak Fıtrat

Fıtrat, her ne kadar daha çok biyolojik oluşumlarda kullanılan bir kelime olsa da bütün varlıklar bir açıdan canlı olduğundan bütün kâinata da Allah'ın fıtratı (canlı olarak yaratması) denilir. Evet, ilk patlama, adeta sonsuz bir enerjinin açılımıdır. Bu enerji, ilk önce madde ve anti maddeye ayrıldı; simetrik bir yapı ortaya çıktı. Fakat bunun tam bir canlılığa doğru gelişmesi için bu simetride bir çatlak, bir açılım meydana geldi. Madde anti maddeyi imha

²İşaratül-İ'caz, 33. Ayetin tefsirinde Ehl-i Sünnete göre isim ile müsemma aynıdır, şeklinde bir alıntı geçiyor.

³Gazali, kelamcılar yetersiz, felsefeciler tutarsızdır, diye kitaplar yazmıştır. Kelamcılarının yetersizliğini tasavvuf ile kapatmaya çalışmıştır. İbn Arabî ise kelamcılar tutarsız, felsefeciler yetersizdir, demiş; dinî metinler, keşfi bilgiler ve felsefe desteğiyle yeni bir kelam ve ontoloji oluşturmuştur. İbn Arabî'nin görüşü gerçeğe ve bilimlere daha uygundur. (Bu bilgiyi bize anlatan Dr. Ekrem Demirli'ye teşekkür ederiz.)

etti.⁴

Evet, her bozulma, yeni bir açılım ve gelişmenin bir adımıdır. Yaradılışın ilk başından bugüne gelişine kadar, trilyonlarca aşama gerçekleşmiştir.. Hepsi de tam bir gelişmeyi ve canlılığı netice verdiğinden diyebiliriz ki; yaratmak, fitrat ve program kurmak, sonsuz bir bilgi, bilinç ve bilişim ile olmuştur. Onun için önemli bir İslam âlimi, *Sonsuz bir ilme sahip olmayan, kâinatı yaratamadığı gibi, kâinat içinden hiçbir varlığı da yaratamaz*, demiştir. **Yaratan bilmez mi! Evet O, latiftir (soyut varlığa sahiptir) ve habirdir (somut yaratmada ustadır.)** (67/13) mealindeki ayeti delil olarak göstermiştir.

Genetik yapılar ile oynamak fizikî oluşumları yönlendirmek, yaratmak demek değildir. Ayrıca bu oyunlar ve yönlendirmeler, sonsuz bir ilme dayanmadığı için çoğunlukla sakat sonuçlara sebep oluyor. GDO'lu ürünlerde gördüğümüz gibi. Evet, hayatın diğer bir ismi olan fitrat, sonsuz bilgi ve bilince dayanıyor. Varlıkların fitratı, onların temel özelliği demektir. Fatır eşyayı sonsuz bilinç içeren özellik ve yazılımlar ile yaratan demektir. Bu bilinç, fizik dünyada birlik, denge ve bütünlük olarak görünüyor. Canlılar âleminde DNA, ekosistem ve biyolojik yapılar olarak gözüküyor; insanlık âleminde ise, din ve vahiy olarak tecelli ediyor. Amerika'nın eski başkanlarından Bill Clinton'ın, *Biyoloji özellikle genetik yapılar Allah'ın dilidir*, sözü çok isabetli bir tespittir. Ve yukarıda geçen Rum suresinin 30. ayetinin güzel bir tefsiridir..

Buradan anlaşılıyor ki dindarlar, dini Biyoloji (hayat) ve fitrat manasından koparıp, kuru ve anlamı anlaşılmayan sözcüklere ve sloganlara indirdiğinden dolayı bu çağda geriliyorlar. Evet, vahiyle gelen semavi kitapları ve İslamiyeti fitrat ile eşdeğer görmeyenler, dinlerini hurafeleştirmeye ve içi boşaltılmış sözcüklere indirmeye mahkûmdurlar. Çünkü İlahî yasalar ve müspet fenler, aynı hakikatin iki farklı ismidirler. Amerikalı bir bilim adamı⁵ Biyolojiyi ve canlılığı özet olarak şöyle tarif ediyor: *Hayat beslenme, temizlenme, kaydetme, üreme, gelişme ve sanat (güzellik) demektir.*

Demek dindar bir toplumun eğer ekonomisi düzgün değilse; maddi ve manevi temizliğe dikkat etmiyorlarsa; sosyal hafızaca aktif ve canlı değilse; o toplum kendilerini yenilemiyorsa; gelişme göstermiyorsa, sanatsal güzellikler ortaya koyamıyorsa o ölü sayılır.

Küçük İki Hatırlatma

a) Yahudilere hitaben, *Ölüler idiniz; Allah sizi diriltti.* (2/56) mealindeki ayetin bir manası budur.

b) Gürültü, iletişim bombardımanı, putperestlik (somut algı) aşırı tüketim öyle müthiş kötü bir kirliliktir ki; hayat denilen bu güzel gülün son dört özelliğini çöpe atıyor.

⁴Madde ve anti madde ontolojik olarak birbirine karşıt değil. Çünkü ikisi de madde ve somutturlar. Aralarındaki fark birisinde artı değer merkezdedir; diğerinde etraftadır. Demek somut olan maddenin asıl ontolojik karşıtı tam soyut olan manadır.. Ayrıca diyalektiğin çatışmalı ve gelişmeli sürecinde zıtlar birbirini yok etmezler; sadece birbirini tamamlarlar. Yani madde, anti maddeyi destekleme yerine onu yok ettiğine göre, bunlar birbirinin ontolojik karşıtı değildirler. Nitekim iyi kötüyü yok etmiş değildir. Çünkü iyi kötüyü yok etmez. Burada sadece daha iyi olan, az iyi olanı yok eder. Ki kalite kanunu gereği olan bu durumu biz tabiat âleminde her zaman görüyoruz.

⁵ Edgar Morin, Kaybolmuş Paradigma.

3) Batı Literatüründe Fıtrat

Batılılar, genel olarak maddeye, uzayan nesne manasında *mater* demişler. Arapçada *madde* kelimesi de uzayan manasına geliyor. Aristo, başta madde olmak üzere biçim ve şekil alan, daha doğrusu suret ve mahiyet kazanan varlıklar iki şeyden oluşur, demiştir. Biri odun (malzeme) manasına gelen heyuladan (saf, formsuz enerjiden) diğeri bu enerji içine girip ondan oluşturduğu nesneye kendi özelliğini veren form manasındaki fizikten.. Burada fizik eşyanın kütlesi+formları demektir. Müslümanlar bu forma suret; Latinler buna natüra demişler. Natüra kelimesinin etimolojisi yabani, doğal, avlanılabilir (nêçêr) saha demektir. Büyük bir ihtimal ile eşyanın ve nesnelerin form ve sureti olan ve eşyanın özünü oluşturan, bir nevi ruhu olan *physic*, ruh ve psikolojik boyut manasına gelen *psike* kelimesi ile aynı kökten gelmedir.

Evet, fizik eşyanın maddesi, artı görünen özelliği demek olan yazılımdır. Bu yazılım, ruhlu olmayan varlıkların bir nevi ruhudur. Mesela kalemlik manası, metal, plastik ve mürekkebe bir form verir; onun bir nevi ruhu olur. Bu yön aslında soyuttur ve soyut bir boyut olan nesnenin özelliğini oluşturur; İslam âleminde *suret* kelimesi ile ifade edilmiştir. Demek suret kelimesini, fizikî yapıyı ve formu, biçim ve şekil kelimeleri ile tercüme etmek doğru değildir. Biçim ve şekli, suret ve *physic* kelimeleri ile değil de görüntü ve vizyon kelimeleri ile tercüme etmek daha doğru olur. İsrâ, 85'te geçen *şâkile* kelimesi şeklin kendisi demek değildir. İnsana şekil ve biçim veren suret demektir. Suret, tam bir tanım sayılan belirleyici haddin oluşmasını sağlar. Mantıkta buna tasavvur denilir. Vizyon ve biçim ise, tam bir tanımlı sağlamadığı için ona hadd (tanım) denilmiyor, ona resim deniliyor.

Evet, madde ve enerjinin içine suret (form) girince madde ve formdan oluşan eşyaya mana ve özellik katar. Bu mana ve özellik onların bir nevi ruhu olur. Bu seviye tam soyuttur. Bu seviyeden sonra eğer o madde ve varlıkların içine psike (somut yazılım ve program) girse onlar, tam canlı olur. Kur'an birinci seviye için birçok ayette ***Allah gökleri ve yeri halk eden yani yaratandır***, diyor; halk kelimesini kullanıyor. Eğer göklerin ve yerin ruhlu, canlı ve melekler ile dolu olan yapısına vurgu maksadında ise, *Allah göklerin ve yerin Fatıdır; melekleri kendine elçi ve hizmetkâr yapar.* (35/1) der. Evrensel yazılımı, varlığın iç ve derin boyutunu insanlara anlatır.

Aristo'nun önemli bir izleyicisi olan İbn Sina, maddenin aslı olan heyulayı sonsuz olarak gördüğünden ve Allah'ın öz varlığını tamamen soyut olarak bildiğinden Allah için, bütün formları ve fizik âlemlerini bize hibe eden manasına gelen ***Vahibus-suver*** ismini kullanır.

Yasa ve temel özellik manasına gelen *nomus*⁶ (isim) bir şeyin fiziği ve temel doğası demektir. Kuru bir sözcük manasında değildir. İslam literatüründe bu namus kavramı, başta insanlık âlemi olmak üzere her şey ile iletişimi sağlayan ve onlara manevî form veren Cebrail, vahiy ve tabiat manasına gelir. Nitekim zina, haksızlık ve anarşizm, bu yapıyı bozduğundan zinaya, sorumsuzluğa ve hak ihlallerine namussuzluk denilmiştir.

⁶ Arapça ve Türkçede geçen *namus* kelimesi bunun aynısıdır. Genellikle namus, insan ve ailenin özgün ve asıl varlığını korumak manasına gelir.

Water Porzig bu hakikati şu fıkra ile dile getiriyor: "...Tesadüfen astronomi konusunda bir konferans dinleyen bir köylü, 'gezegenlerin yörüngelerinin hesaplanabileceğini anlıyorum' demişti; 'fakat Tanrı aşkına, onların isimlerini nasıl öğrendiler acaba?' Ona göre bu isimler bir **nomos** (anlaşma ve gelenek) ürünü değil, gök cisimlerinin tabiatı ve özüyü (**Physis**)..."

4) Gündemde Tartışılan Fıtrat Kavramı

Dil ve Tarihi çok iyi bilen fakat Ontolojiyi ve dinî metinlerin yorumunu bilmediğinden ateist olan Sevan Nişanyan Beyefendi, kendisinin kafasını da başkalarının kafasını da karıştıran, seviyesiz ve adeta saldırı metni olan bir yazıyı facebook'ta yayınladı. Özeti şu: **a)** Tanrı yoktur; varsa da keyfi olarak yaratan biridir. **b)** Fıtrat kelimesi birçok manaya geldiğinden İslam kültürü tutarsızdır. **c)** İslam kültürü, orijinal dinî bir literatür değildir; eski dinlerden çalıntıdır.

d) Yaradılış kendi kendine bir varoluştur; pasif bir durumdur. Yaradılış ise kuru bir iddiadır.

e) Dinî literatürü çöpe atın; asıl bilim Aristo Babanın söyledikleridir.

Bu yazının ilk üç kısmında gayet net olarak anlaşıldı ki: Sevan Bey'in kafası karışıktır; yüzeysel ve yanlış görüyor; materyalizmin etkisiyle bilgileri ruhsuzdur. Bu yazı bütünü ile ona çok net bir cevap olduğu gibi; şu gelen beş ilke ve bilgi ile de onu ve okuyucularını kaostan ve kafa karışıklığından kurtarmak isteriz. Şöyle ki:

1) Sevan Nişanyan, varlığın ve hayatın iki temel özelliği ve güzelliği olan standart, düzenli, bilinçli **yasaların** yanında özel irade ve müdahaleye sahip, bütün varlıkları sonsuz bilinç okyanusunda yöneten yetkin bir **güç ve iradeyi** bilseydi; ifade edilişte farklılıklar olsa da; insanlığın en temel değeri ve dayanağı olan **aşkın ve içkin bir Tanrıyı** inkâr etmezdi; absürtlük, anlamsızlık ve değersizlik demek olan Nihilizm çukuruna düşmezdi. Dil ve tarih bilgisini kullanıp kutsal dinî metinleri doğru olarak anlar ve bu kutsal metinleri yanlış anlayanlara bir cevap verirdi. Fakat maalesef kendisi, Hz. İsanın olağanüstü yapısıyla alay ediyor; sonra bu alay üzerinden Allah'a hakaret ediyor. Çünkü İsanın iki temel özelliğini bilmiyor. Bütün Hıristiyan tarihine hakaret ediyor.

Hâlbuki bütün İncillerde İsanın bu iki yönü tekrarlar vurgulanır: İsanın bir yönü yani bedenî ve beşerî yönü, İncillerde **insanoğlu** kelimesi ile ifade edilmiştir. Luka İncilinin başında Yusufun oğlu olarak da aktarılmıştır. İsa bu yön itibarı ile acıkmıştır, üzölmüştür, asılmıştır. İsanın ikinci yönü ise, olağanüstü bir ruh, bir logos yani varlığın ve hayatın bilinci olmasıdır. Mucizeler gösteren, yasalar üstü birçok icraatta bulunan, soyut, ruhanî bir yapıdır. İsa bu yönü ile Allah'ın oğludur. Yani ürünüdür. Nitekim Luka İncili Birinci Bapta; İsanın soy kütüğü, Âdeme varır; Âdem ise, Allah'ın oğludur, denilir. Yani soyut ve manevi değerleri bilmek ile insan, İlahî bir varlıktır.

Evet, Âdemiyet ile ifade edilen insanlığın dili ve soyut değerleri öğrenmesi, arketipal ve kollektif, soyut bir yapı olduğu gibi; İsa (varlığın mantığı ve ruhu) ile ifade edilen din ve vahiy de kollektif, evrensel, soyut bir ruhtur. Kur'an İsanın birinci boyutunu **Meryemoğlu İsa** deyimi ile ifade eder. Onun ikinci boyutunu ise, **İsa Allah'tan bir kelime (söz, logos, mantık)**

ve ondan bir ruhtur (4/171) mealindeki ayet ile gösterir. Âdemiyyet ve İseviyyetin soyut boyutlarını Al-i İmran 59'da şöyle anlatır:

Allah katında (soyut âlemde) İsanın (dinin) misali, âdemin (dil ve medeniyetin) misali gibidir. Onu topraktan yarattı. Allah bir şeye ol der; o şey tedricen oluverir.⁷

Evet, tarihî geleneğe göre Hz. Meryem hiçbir insan ile evlenmemiştir. Fakat İncile (Matta, 13) göre; İsa ile beraber dört çocuğu daha vardır. İşte bu dört çocuk İsanın bu manevi boyutunun kardeşidir. İsimleri de şudur: Yahuda, Yusuf, Simon ve Yakub: Yahuda kadim Yahudi kültürünü, Yusuf Arap İslam kültürünü, Simon Avrupa medeniyet ve kültürünü, Yakub ise genel insanî medeniyet ve kültürü temsil ediyor. Evet, bu değerler aynen din gibi, Allah'ın insanlığa bağışladığı rahmeti ve özel ikramlı bir ürünü ve ödülüdür.

Bu medeniyet ve kültürler içinde Avrupa medeniyeti bir mum gibidir; insanlığı ilmen aydınlatmıştır. *Simon* kelimesi mum manasına gelmekle buna bir işarettir.

Evet, Muhammed hiçbir felsefe, okul ve eğitim ile evli (bağlı) değilken İsa gibi mucizevî bir Kur'anı doğurdu. Mevlana *Eğer gerçekten sen Meryem gibi olabilirsen, sen de bir İsa doğurabilirsin*, diyerek bu hakikate işaret ediyor. Demek Müslümanlarda İsanın yerini Kur'an dolduruyor. Kur'an zahiren Arapların dili, malumatı ve geleneklerinden oluşuyor; adeta Arap ürünüdür; İsanın Yusuf oğlu olması gibi. (Arap ve Yusuf kelimeleri güzel demektir.) Evet, bu beşerî boyut ile beraber Kur'an, Meryem gibi doğurgan ve edilgen bir kalbe sahip olan Muhammed'e ilka edilen bir ruhtur; Allah'ın oğlu yani ürünüdür; mucizedir ve daima mucizeler gösterir.

2) Sevan Bey, böyle olağanüstü manaları bilmediğinden her arabayı kendi arabası sanan çocuklar gibi; İslam kültürü çalıntıdır, diyebiliyor. Yasalar ve o yasaların istisnai durumları gibi en temel bir bilgiyi bilmediği için bu şekilde çocuklaşıyor. Veya soyut değerleri bilmeyen bir avam gibi davranıyor.

3) Dil uzmanı olduğu halde ya materyalizmin sonucu olan kafa darlığından veya cehaletinden neden bir kelimenin birçok manaya geldiğini anlamıyor. Misalimizde olduğu gibi; fitrat kavramının temel manalarını inkâr ettiğinden basit dil ilişkilerini de anlamamıştır.

4) Yaradılış, yaratılış kelimesinin başka bir telaffuzu olabileceği gibi; bu iki kelime eğer farklı ise; yaratılış aktif İlahî yaratma manasına gelir. Yaradılış ise, aktif yaratma eyleminin edilgen şekli demek olur. Bir şeyin eğer edilgen şekli varsa, mutlaka ona etki eden bir boyut da vardır. Sevan Bey, maalesef Allah'ı (aşkın ve gerçek ilkeyi) ve yaratmayı inkâr ettiği için bu basit dil bilgisini dahi bilememiştir.

5) Bütün bunları bilmediği gibi; değerli bir âlim ve kâşif olan Aristo'nun fizik kavramını ve o kavramın soyut boyutunu anlamamıştır. Çünkü insan zekâsı ve düşüncesi öz yapısı itibarı ile soyuttur ve soyutlama ile çalışır. Fakat materyalizmde soyut değerler olmadığından,

⁷ *Allah Âdeme ol, dedi. O da oluverdi* denmesi gerekirken; Kur'an bu 59. ayette *Allah ona ol dedi. O da sürekli oluveriyor*, demiştir; bu ise yanlıştır, diyerek Arapça bilen bazı Hıristiyanlar, Kur'anı karalamak istemişlerdir. Ayetin tarih değil de evrensel bir hakikati anlattığını anlamamışlardır. Hâlbuki bazı Apokrif İncillerde *Âdem İsa sayesinde ekmek yapmayı öğrendi*, mealinde bilgiler var. Evet, medeniyet ve düzenli hukuk içinde yaşamak, sanayi ve ticareti geliştirmek, ancak semavi dinler (İsa) ile gerçekleşmiştir.

materyalist insanın soyutlama yeteneği kaybolur, zihnî yeteneği ilkelleşir.

Bu bölümde önemli bir hatırlatma:

Eşyanın, canlıların, özellikle insanın fitratı, sibernetik dengeye dayalıdır. Denge adeta varlığın özü ve ruhudur. Bütün semavî dinler aslında adalet denilen bu denge üzere kuruludurlar. Nitekim İslamiyet, aşırı iki uç demek olan ifrat ve tefriti kaldırıp hayattaki farklı güçleri birleştirmek ve tevhid ruhu ile barıştırmak demektir. Bütün dinler aslında İslamdır. Nitekim Yahudilik devlet, hukuk ve şeriat demek olan Musa ile beraber; maneviyat, velayet ve bilgelik (kohen) demek olan Haruna dayanır. Hıristiyanlık da insanoğlu olan İsa ile beraber; logos, kelam ve İlahî mantık demek olan evrensel İsaya dayanır. Onun için İslam vahiy ile gelen bütün semavi dinlerin ismi olarak kabul edilmiştir. Fakat zamanla ihtiyaca binaen Yahudilik genelde devlet ve şeriatı esas almıştır. Hıristiyanlık da ruhaniliği ve İsanın evrensel manevi şahsiyetini esas almıştır.

Demek *Her çocuk, İslam (denge) fitratı üzere doğar. Sonra ana-babası onu ya Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır. Veya Mecusileştirir*, mealindeki hadisin manası budur. Hadis der ki: Asıl ve doğal olan denge ve orta yoldur. Fakat insanlar genellikle uç taraflara, ifrat ve tefrite kayarlar. Demek bu hadiste Yahudilik ve Hıristiyanlık dinleri kötüleniyor değildir. Sadece İslamiyetin daha güzel ve daha canlı olduğu vurgulanıyor.

Denge üzere yaşamak, bu iki dinde dahi aslında vardır. Nitekim Yahudi ve Hıristiyanların Mesihi beklmeleri bunun ifadesidir. Ayrıca İsevilik Yahudiliğin manevi ve ruhani eksikliğini kapattığı gibi; Protestanlık da Katoliklerin dünyevî hayat açığını kapatmıştır. Genel manada İslam dünyaya egemen olmuştur.

Hadisin aslının yorumu şöyledir:

1) Doğmak fitratın ta kendisidir. İslam dünya ve ahireti, madde ve manayı, ruh ve bedeni bir gördüğü için doğuma ve doğal şeylere İslam fitratı denilir.

2) Fakat ana-baba (çevre ve inanç ilkeleri) onu ya Yahudi (maddî) yapar veya Hıristiyan (ruhanî) yapar veya Mecusi yapar: (İki zıddın ortasında bırakır.)

3) Demek her üç durum da fitrat değildir.

5) Antik Çağda Fitrat Kavramı⁸

Antik Çağ varlığı, madde ve manayı, geçmiş ve geleceği, hayat ve ölümü, dünya ve ahireti, ihtiyaç ve aşkı kuşatan şekli ile **fitrat** kavramını o kadar güzel anlatmış ki; biz hakikati anlatan bu metinlerini tam anladığımızda onların ilerici ve bizim gerici olduğumuzu görmüş oluruz. Maalesef 5-6 bin yıllık o eski dil kaybolduğundan biz onları ilkel ve geri kabul ederiz; kendimizi de ilerici ve gelişmiş biliriz. Onların dili misal, edebî tasvir, arketipal literatür demek olan **mitoloji** ile anlatım idi. Biz bu dili çoğunlukla bilmediğimizden o bilgilere hurafe gözüyle bakıyoruz. Başta Tevrat olmak üzere dinlerin dili de buna yakın olduğundan maalesef

⁸Bu konudaki literatürü bize temin eden Dr. Kazım Önder'e teşekkür ederim.

bugün için insanların çoğu, dinî bilgileri ya yanlış anlıyor veya hurafe olarak algılıyor. Mutlak manada varlıktan, hayattan ve ölümsüz değerlerden kopuyor. Başsız ve dipsiz bir anarşizme düştüğünden normal hayvanlar kadar dahi hayatın hedefine ve lezzetine varamıyor.

İşte varlığı, hayatı (fıtratı) anlatan mitolojik bir metin:⁹

“Psykhe, bir Kralın üç kızının en küçüğü ve en güzeli imiş. Gerçekten o kadar güzel, o kadar alımlıymış ki herkes Afrodit’i bırakmış, ona tapınmaya başlamış. Afrodit mabedinin sunakları artık bomboş ve herkes hediyelerini Psykhe’ye götürüyormuş. Binaenaleyh aşk tanrıçası Afrodit küplere binmiş, kıskançlığından çatlıyormuş. İntikam almak için iş başa düşünce oğlu Erosa gitmiş ve Psykheyi dünyanın en çirkin erkeğine âşık ederek Psykheye cezasını vermesini istemiş.

Eros da annesinin isteğini yerine getirmek için hemen yola koyulmuş. Eros kim? Aşk tanrısı, Eros, Ares ve Aphrodit’in oğludur. Eros, annesi Afrodit gibi dünyaya güzellik ve neşe yayan, insanların gönüllerini aşk ateşi ile yakan, mutluluklarını veya bu şekilde sonlarını hazırlayan bir karakter. Sırtındaki bembeyaz kanatlarla uçarak dünyayı dolaşır geçtiği yerlere çiçek kokuları saçar, elindeki oklarla insanları kalplerinden vurur onları birbirlerine âşık edermiş. Psykheyi bulduğunda, çok mağrur ve kimseye âşık olmamakla övünen bu genç kıızı, dünyanın en çirkin, en kötü erkeğine âşık etmeye niyetliymiş ancak kalbini nişan alarak oku atmak üzereyken Psykhenin güzelliği aklını başından almış.

Onu başkasına âşık etmek isterken kendisi âşık olmuş. Oku kullanmaya çalıştığında ise hedefini vuramamış. Bunun sonucunda Psykheyi annesinin gazabından kurtarmak ve onunla birlikte olabilmek için bir plan hazırlamış ve tanrıların habercisi Hermesden yardım istemiş. Psykhenin annesi ise ertesi gece rüyasında tanrı Hermesini görmüş. Tanrı ona bir haber getirmiş, kızının kaderi bağlanmış demiş. O tanrılar tarafından çirkin bir yılanı eş olarak uygun görüldü. Ertesi günün alacakaranlığında denize bakan yüksek bir kayanın üzerinde gece karası elbiselerle bekleyecek ve eşi onu gelip alacak.

Ölümlüler, Tanrıların isteklerine nasıl karşı çıkabilir, neticede Psykhe kaderine boyun eğerek denilenleri yapmış ve kayanın tepesinde yeni eşini beklemeye koyulmuş. Bulutlar gelip onu sarmaladığında ve büyüü bir uykuya yatmasını sağladıklarında o hâlâ yeni eşini görmeye çalışmaktaymış. Psykhe gözünü Eros’un muhteşem sihirli sarayında açmış. Bu saray uyuyan bir ormanın ortasında kurulmuş, muhteşem fakat ıssız bir saraymış.

Eşi akşam geliyor ama içerde ışık olmasını istemiyormuş. Psykhe her ne olursa olsun tanrıların isteklerini yerine getirmekte kararlı bir şekilde mumları söndürüp yeni eşini yatakta beklemeye başlıyor, gece Eros geliyor ve eşine güzel sözler söylüyor ama kendini tanıtmıyor, aşk tanrısı olduğundan bahsetmiyormuş. Sihirli sarayda bir insanın isteyebileceği her şey varmış. Fakat Psykhenin tek istediği kendisini deliler gibi seven bu delikanlının yüzünü

⁹ Bu metnin ardından bütün detayları ile onun yorumunu göreceksiniz.. Antik çağın, varlığı anlamada bizden daha iyi durumda olduğunu anlayacaksınız.

görmekmiş. Fakat Eros bunu kabul etmiyormuş, gece hep karanlıkta geliyor ve güneş doğmadan da gidiyormuş, akşamları sarayda ateş ya da mum yakılmasını yasaklamış.

Psykhe ne kadar yalvarsa da fayda etmemiş. 'Aşkımızın sırrını kalbinde taşıdığın sürece mutlu olacaksın' demiş Eros. 'Beni görmeyi aklından bile geçirme, kim olduğumu ya da kimin oğlu olduğumu öğrenme, bilmeden tanımadan beni körü körüne sev. Senden gizlenen şeyleri öğrenmeye çalışarak mutlu olma fırsatını elinden kaçırma' demiş. Psykhe de bunu kabul etmiş. Erosu görmeden kim olduğunu bilmeden, körü körüne sevmiş. Birlikte çok mutluymuşlar. Ancak böylece geçen bir süreden sonra Psykhe gündüzleri çok sıkıldığından, kocasına dert yanmaya başlamış. Ailemi özledim filan demiş. Eros da en sonunda Psykheye kız kardeşlerini saraya getireceğini söylemiş. Yalnız bir söz istemiş, geldiklerinde onların laflarını dinleyip, gereksiz bir eylemde bulunmayacaksın.

*Kız kardeşler gelince onu özlemlerle karşılaşmışlar. Hepsi birbirini çok özlemiş, Psykheyi çok da merak etmişler, bir sürü sorular soruyorlarmış ve duyduklarıyla dehşete düşüyorlarmış. Psykhe, kocasını sadece geceleri yanında bulduğunu ve asla yüzünü göremediğini ama çok iyi kalpli bir insan olduğunu ve onu çok sevdiğini anlatınca **kız kardeşleri gayet fesat bir fikir üretmişler.** Belki de Psykhenin kocası gerçekleri saklamaya çalışan bir canavardı ya da o kadar çirkindi ki bundan çok utanıyordu... Fesatça fikirlerinin ardından, Psykhenin kafasını bir sürü sorularla doldurmuşlar ve ona **bir gece kocası uyurken bir hançer alıp mum ışığında bakmasını söylemişler.***

*Psykhenin aklını bu sorular kemiriyormuş ve akşam merakına yenik düşmüş, kocası uyumuşken eline bir mum, bir de canavarsa ve uyanıp saldırırsa diye hançer alıp kocasının yüzüne doğru eğilmiş. **Güllerle kaplı bir yatakta yatan dünyanın en yakışıklı, en mükemmel erkeğini, kocaman beyaz kanatlarını ve yanında duran bir okla yayları görmüş.***

*Kocasını aşk tanrısı, Eros idi. Psykhe adeta büyülenmiş ve kocasına bir kez daha âşık olmuş. **Bakarken, elindeki mumu unutmuş ve dalgınlığından mumdan kızgın bir damla Eros'un kanatlarına damlamış. Damlanın verdiği sıcaklıkla uyanan Eros, ondan istediği tek şeyi de yapmayan Psykheyi görünce hayal kırıklığına uğramış ve pencereden uçarak onu terk etmiş.***

Psykhe ne yapacağını şaşırması, teker teker tüm tanrılara gidip Eros'u ona geri dönmesi için ikna etmelerine yalvarmış.. Fakat Eros Olympos dağının tepesinden Psykheyi sadece seyrediyormuş. Onu hala çok seviyormuş; fakat yaşattığı hayal kırıklığını unutamiyormuş."

*Psykhe, son şansı olarak kendisinden nefret ettiğini bildiği **Afrodite yalvarmaya gitmiş.** Afrodite ise onu soğuk ve düşmanca bir gülümseyişle karşılaşmış ve onun **iyi bir eş olup olamayacağını test edeceğini söylemiş.** Psykheye yapmadığını bırakmamış. Önce bir sürü tahılın içinden tane buğdayları ayırtmış (neyse ki karıncalar yardımına koştu), sonra da gidip altın koyunların tüylerini kırpmasını istemiş (bu vahşi koyunları kırpması ve yünlerini eğirmesi için çoban yardımcı oldu ve öğlen hepsini kavalıyla uyuttu), son olarak da **Hadesin karısı Persephonedan büyüülü güzellik kutusunu almasını ama ne olursa olsun kutunun***

içine bakmamasını söylemiş..

Maalesef Psykhe bir kez daha merakının gazabına uğramış ve zor da olsa alabildiği kutunun içini açıp bakmış. Kutunun içindeyse gözle görülebilir birşey yokmuş; sadece ölüm uykusu... Psykhe orada uyuyakalmış; nefes alış durmuş. Eros olanlardan habersiz, bu süre zarfında aşkından daha fazla ayrı kalamayacağına karar vererek onu aramaya koyulmuş. Psykheyi annesinin sarayında bulmuş ve O'na ulaşmaya çalışmış ama Aphrodit buna müsaade etmemek için kendi oğlunu bile zincire vurmuş. Bunu gören Zeus artık daha fazla dayanamamış ve Erosu yanına çağırmış. Buna bir son vermesini, artık onu affetmesini söylemiş. Eros, gidip Psykheyi alıp Olympos Dağı'na getirmiş. Aphrodit her ne kadar bu birleşmeye karşı çıksa da tanrıların Kralının gazabından korkarak itiraz edememiş. Zeus'un önünde Psykheye önce Ambrosia (tanrıların/ölümsüzlerin yiyecek ve içeceklerinden biri. Bir de şaraba benzer bir şey içiyorlar adı Nektar) içirip ölümsüzlüğe kavuşturmuşlar, sonra da Psykhe ile Eros evlenmiş. Tanrı ve tanrıçaların arasında sonsuza dek mutlu yaşamışlar.”

Varoluş ve hayatın izahı olarak Psykhe Hikâyesinin Yorumu

Hikâyede geçen kral her şeye egemen olan Allah'tır. Burada birkaç sefer *tanrılar* ifadesi geçiyor. Bu ise, dinî literatürde melekler demektir. Çünkü tabiat âlemindeki her canlının her varlığın ve gücün temsilcileri ve bilinçli yazılım boyutları vardır. Eski insanlar tabiata, canlılara ve başka büyük güçlere tapmışları için, bunları bilinçli olarak temsil eden meleklerle tanrılar demişlerdir. Tanrı ve bizdeki ifadesi olan ilah tapılan varlık demektir. Evet, eskiden herkes tabiata ve hayata tapardı. Tabiat ve hayata özellikle çok güzel olan dişilik, doğurganlık ve aşka (Afrodite) tapıyorlardı. Daha sonra insanlık bu doğal varlıkların geçici olduğunu anlayınca ölümsüz olan ruha (Psykheye) tapmaya başlamışlar.

Hikâyede geçen kralın üç kızından biri; cansız, fizik âlemdir. Diğeri saf can olan ruhtur. Üçüncüsü ise madde ve ruhun birleşmesi olarak doğan hayat ve aşktır. Birinin ismi Psykhe, diğerinin ismi Afrodittir. Öteki kızın ismi ise hikâyede geçmiyor. Burada kızlar tabiri, ürün ve güçler demektir.

Evet, Allah kudret, ilim ve iradesiyle her şeyi yaratır ve yönetir. Afroditin oğlu olan Eros ise, somut ve maddi olan biyolojik boyut demektir. Afrodit hayatın soyut boyutu olan aşkı temsil ederken Eros hayatın kendisini temsil ediyor. Eros (hayat) Ares (savaş) ve Afroditin (aşkın) oğludur.

Evet, Ares (savaş) ve Eros (hayatın somut boyutu) zahiren eril ve güçlü oldukları halde Afrodit (aşk ve barış) daha çok egemendir. Çünkü hayatın özü birlik, barış ve aşktır.

Yani Eros (görünen somut hayat) dünyaya güzellik ve neşe yayar. Aşk ateşini yakar. İnsanları ya mutlu veya bedbaht eder. Hayat (Eros) dünyanın her tarafına yayılmış, bazılarını çiçek ve kokularla evlendirir, bazılarını da aşk okuyla birbirine âşık eder; daha çiçek ve kokuya gerek kalmaz. Erosun kanatları beyazdır. Bu ise hayatın üst seviyesinin sembolüdür. Nitekim hayatın tümü demek olan uçan atın (Pegasus) kanatları bazen kara, bazen beyazdır.

Eros (hayat) Psykheyi bir çirkine (verimsiz ve kötü bir canlıya) âşık etmeye çalışırken kendisi ona âşık olur. Evet, somut dünya hayatı, aslında ruhanilik ve maneviyatı bozan bir şeydir. Fakat ruh ve maneviyat (Psyche) o hayatın içine girince o kadar güzel ve verimli olur ki; dünya adeta sonsuzluk âlemi olur. Eros ile Psykhenin evliliği melek ve peygamber demek olan Hermes sayesinde gerçekleşir. Demek sağlıklı bir din olmadan gerçek bir ruhanilik ve maneviyat olamaz. Hayat tatlı bir aşk seviyesinde yaşanamaz. Hermese yalvaran, Psykhe anasının özelliklerinin anlatılmaması, ruhun astral somut boyutunun mahiyetinin hiç anlaşılmadığı ve anlaşılamayacağı demektir. Ana, maddi çevre demektir.

Ruh tek başına kalınca adeta kaderi bağlanmış verimsiz bir durumdadır. İşte bu durumdan kurtulması için madde ile evlenmesi gerekmiş; madde ile evlenince önce ilk canlılar (yılan gibi) ortaya çıkmış. Yılan ve balık hayatın ilkel seviyesinin sembolüdürler. Balık bu seviyenin iyi tarafını, yılan ise kötü tarafını temsil eder. Ve Psykhe 50 milyon yıl sabretmiş; bu sabrın sonucu olarak Erosun sihirli sarayına getirilmiştir. Psykhe bulutlar (yüce güçler) ve uyku (derin ruhlar) sayesinde Erosun sarayına (insanlık boyutuna) götürülür.

Bu saray ormanın içindedir ve ıssızdır. Orman kalabalık sosyal hayat demektir. İssiz olması ise, ilkel insanların gerek sosyal ve gerek duygusal yönden verimli olmayışıdır. Saray, insan bedeni demektir; sarayın sakinleri, insanın duygu ve düşünceleridir. Bu saray başta ıssızdır; çünkü çocuklarda ve ilkel insanlarda duygu ve düşünceler başta yoktur veya zayıftır.

Eros aydınlanmayı istemiyor. Evet, bu görünen hayattaki insanlar, ruhları görse artık hiç maddiyattan lezzet almayacakları gibi; ruh (Psyche) da hayatın biyolojik güzelliklerini görse nefisleşir, maddileşir, mutsuz olur. Eros'un kız kardeşleri hayatın maddi imkânları ve malzemeleri demektir. Eğer Psykhe (ruh) bunlara bulaşırsa tamamen kaybeder. Bu maddi araç gereçler ve hayatın maddi duyguları, tam bir melek olan hayatı bazen canavarlaştırırlar. Ruh da mutsuz olur. Bu sefer mutluluğu aydınlanmada arar. Yani ruh, bilimler ışığını kullanır ki eşi olan hayatın bir canavar olmadığına kanaat getirsin.

Hayat her zaman Olympos Dağında yani zirvede olsa da aydınlanmaya sebep olan bilimler onu genellikle mutsuz etmiştir; uçmasına, yücelere çıkmasına sebep olan kanadını incitmiştir. Bu durum, Erostan çok Psykheye zarar vermiştir. Yani ruh verimliliğini kaybetmiştir. Psykhe (ruh) bu kötü durumdan çıkmak için önce şehvani aşka (Afrodite) yalvarır. Bu aşk ona önce beslenmeyi (tahıl) sonra zenginliği (altın- koyun) sonra boş bir kutu olan ölümü şart koşar.

İnsan ruhu beslenmeyi ve zengin olmayı beceriyor. Fakat ölümü beceremiyor. Beslenme konusunda karınca (ekosistem) insanı kurtardığı gibi; fakirlik konusunda da çobanlar (işçiler) insanlığı kurtarır. Fakat ölüm konusunda uyuyup kalıyor. Hades yeraltındaki ölümler âlemi demektir.

Hadesin karısı Persephone, Zeus ve Demeterin (Allah ile kimyanın) kızıdır. Persephone kelime olarak diriliş gücü demektir. Kışın Hadesin yanına gider; bahar ve yazda tahılları diriltmek için yeryüzüne çıkar.

Evet, ölüm boş bir kutudur; kabir ve tabuttur; derin bir uykudur. Fakat sonsuz İlahî güç (Zeus) kimyevî mucizelerle ölüleri diriltir. Şehvani aşk (Afrodit,) hayat ruhanileşmesin diye onu zincire (bin bir bağ ile) bağlamak ister. Afrodit kelimesi, denizköpüğünden olma demektir. Evet, nefsanî aşk bir kabarma ve geçici bir hevestir.

Fakat bu durum, Zeus'un (Theos=Theo=Allah'ın) gayretine dokunur. Allah, bu ruh ve hayatı bir araya getirir. Onları Olympos Dağına (zirveye) çıkartır. İşin içine Allah girince artık Afrodit (nefis) korkup işi bozmaz. Bu hayat ve ruh Allah'ın önünde (İlahî kutsal) aşk şarabını içip evlenmişler. Ruhanî ve meleklerin yanında (cennette) ebedî ve mutlu olarak yaşamışlar.

Son bir cümlenin yorumu:

Eros Olympos dağının tepesinden Psykheyi sadece seyrediyormuş. Onu hala çok seviyormuş. Fakat hayal kırıklığını da unutamiyormuş. Evet, dünya hayatı zirveye (Olymposa) çıktığı dönemlerde ruhsuzlaşır; fakat ruhu yine özler. Bu kaybın biricik sebebi ise, küçük bilinç ve dünyevî bilimlerin parıltısına itimat edip sonsuz gibi görünen varoluş gecesinin asıl aydınlık olduğunu bilmemesidir.

İnsanî bilimler ve bilinç mumunun asıl kaynağı ruhtur. Bunlar göreceli bir ışık oldukları, hayatın ve ruhun o engin gecesinin mahiyetini bilmedikleri için sonsuz olan ruh ve hayatın uçuş yeteneği demek olan maneviyata zarar verirler. İnsanlık bilinci, hayat sonsuz bir mutluluk da bir canavar da olabilir, diye merak ettiğiinden maddi bilimler ve felsefe mumunu yakmıştır. Geçici olarak sonuç çok iyi olmamakla beraber inşallah insanlık yine o sonsuz güzelliği ve mutluluğu ebedî olarak yaşayacaktır.

Bahaeddin Sağlam